

7. Мартин А. Г. Ринкова ціна землі в Україні: факторний аналіз [Текст] / А. Г. Мартин, І. П. Манько // *АгроСвіт : Інформаційно-аналітичний журнал*. – 2005. – №12. – С. 26-30.
8. Минц А.А. Экономическая оценка естественных ресурсов / А.А. Минц. – М.: Мысль, 1972. – 304 с.
9. Палеха Ю. М. Особливості встановлення грошової оцінки територій населених пунктів на сучасному етапі [Текст] / Ю. М. Палеха // *Український географічний журнал*. – 2006. – № 4. – С. 59-63.
10. Про експертну грошову оцінку земельних ділянок [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2002 № 1531. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1531-2002-%D0%BF>.
11. Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів) [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1278. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1278-2011-%D0%BF>.
12. Про Методику нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів) [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 1997р. № 525. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/525-97-%D0%BF>.
13. Проект наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України "Про затвердження Порядку нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів)" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dazru.gov.ua/terra/control/uk/publish/article?art_id=148485&cat_id=38306.
14. Струмилин С.Г. О цене «даровых благ» природы / С.Г. Струмилин // *Вопросы экономики*. – 1967. – №8. – С. 60-72.
15. Третьяк А. М. Земельний капітал : теоретико-методологічні основи формування та функціонування : монографія / А. М. Третьяк. – Львів : СПОЛОМ, 2011. – 520 с.
16. Хвесик М. А. Економічна оцінка природних ресурсів : основні методологічні підходи / М. А. Хвесик, Н. В. Збагерська. – Рівне : Видавництво РДТУ, 2000. – 194 с.
17. Хвесик М.А. Рентні відносини в системі природокористування: теорія і практика / М.А. Хвесик // *Вісник національного університету водного господарства та природокористування* : [зб. наук. Праць нац. ун-ту вод. госп. і природокор]. – Рівне, 2006. – Вип. 4 (36). Ч. 2. – С. 162–175.
18. Balmford A. The Economics of Ecosystems and Biodiversity: Scoping the Science / A. Balmford, A.S.L. Rodrigues, M. Walpole, P. ten Brink, M. Kettunen, L. Braat and R.S. de Groot // *ENV/070307/2007/486089/ETU/B2*, Cambridge, UK (European Commission). – 2008. – Val. 4(1). – P. 103-108.
19. Costanza R. The value of the world's ecosystem services and natural capital / R. Costanza, R. d'Arge, de R.S. Groot, S. Farber, M. Grasso, B. Hannon, K. Limburg, S. Naeem, R.V. Oneill, J. Paruelo, R.G. Raskin, P. Sutton, M. vandenBelt. – *Nature*. – 1997. – Val. 387(6630). – P. 253-260.
20. Krieger Douglas J. The Economic Value of Forest Ecosystem Services: a Review. – 2001. – 31p.

Отражены основные экономические аспекты оценивания земель несельскохозяйственного назначения. Проведен анализ действующих методик оценивания и перспективных направлений их развития в землеоценочной сфере

Ключевые слова: методический подход, земельные ресурсы, оценка земли, земли несельскохозяйственного назначения

The basic economic aspects of estimation of the nonagricultural lands are displayed. The analysis of acting techniques of estimation and perspective directions of their development in land assessment sphere is carried out.

Keywords: the methodical approach, land resources, an estimation of the lands, the nonagricultural lands

Дата надходження до редакції: .2013

Рецензент: д.е.н., професор Борисова В.А.

УДК 330.3: 630*23 (477)

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ ЗЕМЕЛЬ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

К. О. Щербак, аспірантка*, Національний університет біоресурсів і природокористування України

*Науковий керівник: к.е.н., доцент Євсюков Т.О.

Проаналізовано сучасний стан та використання земель лісів та інших лісовкритих площ, розкрито еколого-економічні проблеми використання цих земель та розроблено пропозиції щодо їх вирішення.

Ключові слова: землі лісів та інших лісовкритих площ, лісові землі, полезахисні лісонасажден-

ня, лісосмуги, екологічна мережа.

Постановка проблеми. Лісам і лісовим землям належить визначна роль у житті країни і планети в цілому. Ще Авраам Лінкольн казав: «Майбутнє США залежить від майбутнього лісів». На нашу думку, майбутнє кожної країни залежить від лісів, оскільки вони є основою збереження всього живого. Тому, на тлі глобальної екологічної кризи, проблеми лісових земель сьогодні звучать як ніколи гостро. Особлива увага приділяється збереженню лісових ресурсів, їх розумного використання та відтворення.

Так в Україні вирішення проблем лісокористування та відтворення лісів на принципах збалансованого розвитку набуває загальнодержавного значення.

Це також зумовлено міжнародними зобов'язаннями України щодо збереження різноманіття та ведення лісового господарства на принципах сталого розвитку, суттєвою складовою якого є збереження біорізноманіття. Лісові екосистеми є найменш порушеними природними екосистемами і саме тому вони є найпоширенішими об'єктами для заповідання [1].

Варто наголосити на важливості ведення лісового господарства за екосистемним принципом, адже лісові екосистеми - головний компонент біосфери, здатний стабілізувати і відновлювати її природну рівновагу [2].

У складі екологічної мережі Київської області обліковується 649 тис. га лісів та інших лісовкритих площ, що складає 52,3% від загальної площі екомережі області [3]. Виходячи з цих статистичних даних можемо чітко усвідомити важливість цих земель для збереження навколишнього середовища, біорізноманіття, життя та здоров'я людини тощо.

При цьому, нерідко ігноруються багато інших функції лісу (захисні, рекреаційні та ресурсні) актуальність яких невпинно зростає. Зокрема деревина є відновним джерелом енергії, використання якого надзвичайно важливе як для запобігання кліматичним змінам, так і для досягнення енергетичної незалежності. Водночас заповідання лісів з метою збереження біорізноманіття відбувається в Україні на підставі неповноцінних даних, отриманих під час проведення фрагментарних досліджень, без застосування існуючих баз даних, без урахування інших (відмінних від природоохоронних) цінностей лісу. Об'єктивне оцінювання лісових екосистем з погляду їх цінності для збереження біорізноманіття має включати дослідження як екологічних функцій лісу, так і соціальних та економічних, згідно з принципами сталого розвитку [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням дослідження еколого-економічних проблем лісокористування, використання лісових ресурсів та розробки пропозицій щодо їх збереження займалися Б.М. Данилишин, Д.С. Добряк,

О.І. Фурдичко, Ю.Р. Шеляг-Сосонко та ін. Зокрема, еколого-економічні засади землекористування досліджували З.Ф. Бриндзя, О.С. Новоторов, Н.Є. Стойко, М.Г. Ступень, А.М. Третяк, М.В. Цурик, економічний механізм та інституційні засади використання земельних ресурсів у лісовому секторі – І.Я. Антоненко, Я.В. Коваль, П.В. Касьянов, І.М. Лицур, Є.В. Мішенін, О.В. Невєров, І.М. Синякевич, І.П. Солова. Розвитком полезахисної діяльності шляхом створення полезахисних лісонасаджень займалися такі відомі вчені як М.І. Вавілов, Г.М. Висоцький, В.В. Докучаєв, Г.Ф. Морозов, Е.С. Павловський тощо.

Але в умовах становлення ринкових земельних відносин, завершення трансформаційних процесів, загострення глобальної екологічної кризи питання виявлення еколого-економічних проблем лісових земель та інших лісовкритих площ є дуже актуальним і потребує поглибленого вивчення.

Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану та використання лісових земель (на прикладі Київщини) і розробка пропозицій щодо їх збереження, раціонального використання та збалансованого розвитку.

Виклад основного матеріалу. В Україні показник лісистості є недостатнім і становить 17,5 % [4]. Слід зазначити, що лісистість нашої держави після 1920 р. стала поступово зростати. Поліпшується їх територіальне розміщення. Досить швидкими темпами зростала лісистість України після 1960 р. За останні 40-50 років вона збільшилась в 1,3 - 1,4 рази. Ріст показника відбувався, головним чином, внаслідок створення лісів, у першу чергу, на непридатних для сільськогосподарського використання землях. Проте фактична лісистість України все ще є недостатньою, а в багатьох областях - загрозовано низькою [2].

Так, фізична лісистість Київської області становить 23,1% [4], що є досить високим показником порівняно з іншими областями, але все одно є значно нижчою порівняно з оптимальною (30-40%), оскільки оптимальна лісистість для умов Полісся становить – 40%, Лісостепу – 30% (Київська область знаходиться одночасно в двох зонах – лісостеповій і поліській).

Тому першочерговим завданням лісової політики області має бути збільшення площі лісів [2]. Для цього потрібно збільшити площу лісів, у тому числі і лісомеліоративних насаджень,десь у 1,5 рази, тобто більше ніж на 10 тис. га.

Адже збільшення лісистості до оптимального рівня - один із стратегічних напрямів діяльності, який дозволить не тільки збільшити національні ресурси деревини, а й стабілізувати екологічну ситуацію в країні, зробити вагомий внесок у пом'якшенні наслідків зміни клімату та парникового ефекту, відтворенні та збереженні біологічного

та ландшафтного різноманіття, створити сприятливі умови для гармонійного та сталого розвитку України [2].

Потенційними для заліснення могли б стати еродовані землі, угіддя, які відводяться під консервацію тощо. Досягнення зазначеної оптимальної лісистості дозволяє створити єдину оптимізовану систему лісів, що склалася б з відносно великих лісових масивів зі стійким лісовим середовищем. Його підтримують захисні насадження та лісові смуги різного цільового призначення, здатні забезпечити стійкість географічних ландшафтів [2].

Окремим болючим питанням постає питання лісосмуг. Багато вчених та практиків ставлять цю проблему у використанні земель лісів та інших лісовкритих площ на перше місце [5,6,7,8], оскільки сучасний стан та використання земель під полезахисними лісовими насадженнями в Україні викликає занепокоєння.

Лісомеліоративні насадження заслуговують на особливу увагу, оскільки виконують дуже важливі екологічні, економічні, соціальні функції (охорона земель, боротьба з негативними деградаційними процесами, також вони можуть бути прихистком для деяких видів тварин на дуже розорених територіях, або слугувати коридорами міграції, що є напроцуд важливим для збереження різноманіття тощо).

Функції, які виконують полезахисні лісонасадження на території держави мають великий позитивний вплив на ґрунтовий покрив, мікроклімат, жителів прибережних міст і сіл, урожайність сільськогосподарських культур, економічну стабільність держави в цілому [4]. Нині площа земель під полезахисними лісовими смугами в Україні становить 0,45 млн. га, у перспективі її необхідно збільшити до науково-обґрунтованої – 0,90 млн. га. На території Київської області налічується 13,1 тис. га таких земель.

Сучасний стан полезахисних лісових смуг характеризується як незадовільний.

У багатьох випадках [5,6,7,8] ці масиви перетворилися на сміттєзвалища, заростають молодим чагарником, дикорослими деревами, заваляються сухостоєм в результаті чого втрачають свою структуру, або взагалі знищуються сільськогосподарськими підпалами, коли палять стерню чи вирубуються місцевими жителями на дрова, що у свою чергу призводять до зменшення позитивного впливу на сільськогосподарські землі.

На більшості цих площ жодних робіт щодо захисту не ведеться, а це загрожує великою бідою. Адже лісові смуги захищають поля від суховіїв, затримують сніг на ґрунті і таким чином поліпшують водний режим, а також кліматичні і гідрологічні умови місцевості, запобігають ерозії ґрунтів і, крім того, захищають залізничні та автомобільні дороги від снігових та піщаних заметів. [5].

Передусім це відбувається по причині невідзначеності їх правового режиму, відсутністю господарюючих суб'єктів по догляду за ними тощо.

Щодо вирішення цього питання існує декілька думок. Для того щоб знайти землям під лісосмугами правильного господаря, пропонується передати їх у власність:

- лісовим господарствам (Держлісгоспу) [5];
- власникові паїв (оскільки ними має опікуватися той, кому вони служать) [5];
- великим сільгоспвиробникам які орендуєть ці поля і які в змозі опікуватися лісосмугами, а для одноосібних – створення комунальних підприємств, які б ними опікувалися [6].

Одна із пропозицій – взагалі вилучити полезахисні лісові смуги із переліку несільськогосподарських угідь. Це дасть можливість остаточно врегулювати спірне питання і віднести ці та інші захисні насадження до земель лісогосподарського призначення [6].

Критичну ситуацію, що виникла в результаті земельно-аграрних перетворень з полезахисними лісонасадженнями, можна виправити передбачивши можливість паювання лісосмуг, адже лісосмуга є складовою частиною сівозміни [4,6].

Ми придержуємося думки, що найдоцільніше було б віддати ці землі власнику чи орендарю прилеглих земельних ділянок (для одноосібних створити комунальні підприємства, що за допомогою спеціалістів забезпечували б їх раціональне використання), але при цьому з обов'язковим контролем спеціального органу. А також повернення в кожну сільську раду, як пропонують досвідчені практики [5,6], такої посади як лісомеліоратор.

Однак, для цього необхідно вносити зміни до Указу Президента України "Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам та організаціям" [4,6].

Але цьому процесу має передувати інвентаризація цих земель, нормативно-грошова оцінка, здійснення лісовпорядкування, складення проектної документації.

Проведення суцільної інвентаризації та нормативної грошової оцінки земель полезахисних лісосмуг стане економічним стимулюванням для землевласників, бо номінально збільшить нормативну вартість земель сільськогосподарського призначення, адже сільськогосподарські землі, які розташовані біля полезахисних лісосмуг мають набагато кращі умови і характеризуються більшою врожайністю сільськогосподарських культур [4].

Ще однією важливою проблемою лісових земель, що здебільшого стосується полезахисних лісосмуг - це те, що окрім статистичних даних щодо їх площі, нема конкретних даних щодо їх реального стану.

Ліс не є однотипним об'єктом господарюван-

ня. За своїм складом він, як лісова екосистема, постійно перебуває у процесі змін, які вибувають у стані природного росту лісових насаджень, а також унаслідок діяльності людини чи природних стихійних явищ [7]. Тому і потребує постійного моніторингу.

Своєчасний моніторинг лісових ресурсів повинен сприяти покращенню ситуації, бути основою невиснажливого користування. Використання спеціальних приладів (відеокамер постійного спостереження, авіа-фотоапаратів, супутників) дає змогу виявляти, наприклад, початок пожежі на стадії, коли ліс вже горить, здійснювати пошук браконьєрів, несанкціонованих рубок а також можуть бути основою для управлінських рішень [8].

Пропонується переглянути та змінити склад облікової категорії «Лісові та інші лісисті землі», оскільки згадані меліоративні об'єкти («полезахисні лісові смуги», «захисні насадження», «чагарники» та ін., які розмішуються у межах сільськогосподарських угідь і виконують властиві функції еколого-стабілізуючого призначення, сприяють формуванню стійких агроекосистем і агроландшафтів) за Європейською Класифікацією не включаються до цієї облікової категорії. Їх необхідно відобразити у межах відповідних сільськогосподарських угідь [7].

Створення цілісної системи ведення лісового господарства, використання агролісомеліоративного фонду, збереження, охорони, утримання цих територій – має бути основним напрямком ведення лісового господарства в Україні. Але звичайно не можна не відмітити недостатність фінансування відповідних установ для проведення всіх запропонованих заходів. Тому пропонується здійснення їх фінансування частково за рахунок коштів землевласників та землеорендарів, а частково з коштів, які будуть поповнюватися за рахунок штрафів за нецільове використання земель.

Висновки. Стан земель лісів та інших лісовкритих площ Київщини та України загалом мож-

на охарактеризувати як незадовільний, зокрема найгострішими проблемами є недостатність лісостості території та невизначеність власника-господаря для земель, що знаходяться під полезахисними лісовими насадженнями.

Оскільки ці землі забезпечують збалансоване земле- та природокористування, збереження біорізноманіття, а тому і потребують особливої уваги, пропонуємо запровадити ряд заходів по покращенню їх стану та функціонування за призначенням:

1) розширити площі лісових земель (в тому числі полезахисних лісонасаджень) за рахунок малопродуктивних і деградованих земель;

2) впровадити чіткий правовий режим полезахисних лісонасаджень, щоб чітко визначити їх «господаря», власника та використовувати за призначенням;

3) створити (або визначити) орган, який буде контролювати використання полезахисних лісонасаджень;

4) покращити якісний стан земель лісів та інших лісовкритих площ;

5) провести суцільну інвентаризацію та нормативно-грошову оцінку цих земель;

6) запровадити постійний моніторинг за лісовими землями з використанням новітніх технологій;

7) запровадити виконання всіх дій, що стосуються земель лісів та інших лісовкритих площ на основі принципів формування стійкої лісової екосистеми, стійких агроландшафтів.

Усі ці заходи потрібно виконувати комплексно, для цього потрібно розробити Загальнодержавну програму [4] використання та охорони земель лісів та інших лісовкритих площ, яка б була складовою Загальнодержавної програми з використання та охорони земель. Ця Програма мала б регулювати проведення державної політики спрямованої на збалансоване використання, охорону, догляд за землями лісів та інших лісовкритих площ.

Список використаної літератури:

1. Бондарук Г.В., Бондарук А.М., Целіщев О.Г. Наукові критерії визначення природоохоронної цінності лісових територій України // Лісництво і агролісомеліорація, Харків УкрНДІЛГА, 2010. – Вип.117 [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Lisivnyctvo.html.
2. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дубина Д.В., Вакаренко Л.П., Мовчан Я.І., Дідух Я.П., Загороднюк І.В., Попович С.Ю., Ткач В.П., Михалків В.М., Мінарченко В.М., Царенко П.М., Музичук Г.М., Балашов Л.С., Тищенко В.М., Полуда А.М., Ємельянов І.Г. Збереження і невиснажливе використання біорізноманіття України: стан та перспективи. - Київ: Хімджест, 2003. - 248 с.
3. Екологічний паспорт Київської області за 2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до папорту: <http://www.menr.gov.ua>.
4. Євсюков Т.О., Копайогора Б.М. Сучасний стан і використання земель під полезахисними лісовими насадженнями // Землеустрій і кадастр. – 2011. – № 1. – С. 14-20.
5. Звірко В., Колядинська Т. Полезахисні лісосмуги самі потребують захисту // Землевпорядний вісник – 2012 -№9. – С. 5-8.
6. Звірко В., Колядинська Т. Доля лісосмуг: за досвідом до кіровоградців // Землевпорядний віс-

ник – 2012 -№10. – С.5-9.

7. Фурдичко О., Бобко А. Землі України і проблеми обліку використання лісових земель і лісових екосистем // Землевпорядний вісник – 2012 -№7. – С. 23-28.

8. Солоха М. Моніторинг лісових ресурсів за допомогою дистанційного пілотового літального апарату на прикладі південного лісництва Харківської області // Землевпорядний вісник – 2012 -№5. – С. 38-41.

Проанализировано современное состояние и использование земель лесов и других лесопокрытых площадей, раскрыто эколого-экономические проблемы использования этих земель и разработаны предложения по их решению.

Ключевые слова: *земли лесов и других лесопокрытых площадей, лесные земли, полезащитные лесонасаждения, лесополосы, экологическая сеть.*

The current state and use of forest and other wooded areas were analyzed, ecological and economic problems of the use of these lands were discovered and proposals for their solution were developed.

Keywords: *forest and other wooded area, forest land, shelterbelt forest, forest belt, ecological network.*

Дата надходження до редакції: 21.04.2013

Рецензент: д.е.н., професор Чупис А.В.

УДК 332.33:379.84

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

А. М. Полтавець, здобувач, Національний університет біоресурсів і природоохористування України

Досліджено сучасний стан і використання земель рекреаційного призначення Київської області. Проведено пошук шляхів збереження та розкриття рекреаційного потенціалу області.

Ключові слова: *землі рекреаційного призначення, рекреаційні ресурси, рекреаційний потенціал, проектна документація із землеустрою.*

Постановка проблеми. Рекреаційний потенціал регіону потребує бережного і економного його використання, збереження і примноження. Необхідною умовою охорони рекреаційних ресурсів є наявність інформації про його кількісні та якісні параметри, можливості його альтернативного використання, а також, що дуже важливо у нинішніх умовах розвитку земельних відносин, надання правового статусу землям рекреаційного призначення.

Вважаємо, що вивчення та охорона рекреаційних ресурсів на регіональному рівні є актуальним завданням. Особливо важливо, на наш погляд, дослідити питання розкриття рекреаційно-ресурсного потенціалу регіону, а також його правового та землевпорядного забезпечення.

Наявність рекреаційних ресурсів говорить про те, що територія має рекреаційний потенціал. Якщо порівняти, площі земель рекреаційного призначення та земель України, що володіють рекреаційним потенціалом, різниця буде величезною [1]. Безумовно, необхідно приділяти увагу створенню нових рекреаційних територій, але не варто забувати і про вже існуючі території. А це неможливо без уточнення таких параметрів рекреаційного землекористування, як: функціональна організація території; місце розташування і розміри земельних ділянок, їхніх власників і землекористувачів, у тому числі орендарів; режим використання та охорони

території; межі земельних ділянок, включених до складу територій, щодо використання яких встановлено обмеження (обтяження), у розрізі землевласників і землекористувачів; розмір охоронних зон тощо. Ці та інші параметри визначені в проектній документації із землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного й історико-культурного призначення [2].

За відсутності такої документації та не проведення функціонального зонування території, дуже складно побачити межі наприклад, між лісгосподарськими та рекреаційними угіддями, або між землями рекреаційного та оздоровчого призначення чи природно заповідного фонду. А це, у свою чергу, перетворює просту технічну проблему у правову та економічну площину, адже правовий режим у всіх згаданих категорій земель різний [3]. Збереження рекреаційних ресурсів, використання земель рекреації за їх цільовим призначенням, індивідуальний підхід до регулювання режиму використання кожного рекреаційного землекористування - є дуже важливим завданням сьогодення.

Аналіз останніх наукових досліджень.

Дослідженню питань пов'язаних з вивченням, розвитком та охороною рекреаційних територій як України в цілому, так й окремим регіонам присвячено наукові праці багатьох вітчизняних учених, зокрема А. Бондара, Л. Гриніва, П. Гудзя,